

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 76.051.028
у Чернівецькому національному
університеті імені Юрія Федьковича
доктору філологічних наук,
професору кафедри української
літератури
Антофійчуку Володимиру Івановичу

ВІДГУК

офіційного опонента **Рарицького Олега Анатолійовича**,
доктора філологічних наук, професора, професора кафедри історії
української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка про дисертаційну роботу
**Калинич Катерини Федорівни «Метажанрові параметри
університетського роману»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії зі спеціальності 035 «Філологія»,
галузь знань 03 Гуманітарні науки
(Чернівці, 2023)

1. Актуальність теми дослідження.

З давнього часу у творах української і зарубіжної літератури важливим предметом уваги були проблеми освіти, навчання і виховання. Зародилися такі твори ще в добу Середньовіччя, коли з появою перших навчальних закладів у Європі почали закладатися підвалини освітнього процесу. Першовитоки цього явища на українських теренах сягають доби пізнього Середньовіччя. У XVI ст. князем Василем-Костянтином Острозьким було засновано першу в Європі Острозьку слов'яно-греко-латинську академію. Освітнім українським феноменом вважаються братські школи – навчальні заклади XVI–XVIII століть, які організовувалися при братствах з метою зміцнення православ'я і протидії денационалізаційним впливам. Вершиною освіти і науки давньої доби в Україні була Києво-Могилянська академія –

вищий навчальний заклад на теренах Східної Європи, який упродовж кількох століть готував високопрофесійних фахівців в галузі освіти, релігії, філософії, права.

Як відомо, в освітніх навчальних закладах формувалося ядро творчих особистостей, котрі маючи хист до письменницької праці, творили власні літературні тексти, в яких висвітлювалися проблеми навчання і виховання. Найчастіше вони представлені малими літературними жанрами (літописне оповідання, трактат, епістола, панегірик, вірші мандрівних дяків). А вже у XIX столітті теми та ідеї шкільної освіти трансформувалися у великі епічні полотна й набули жанрової форми університетської повісті і роману.

Українські дослідники лише побіжно торкаються цієї наукової проблеми. Проте в працях іноземних вчених університетський роман (campus novel) набуває окремої жанрової кодифікації. Певні лакуни у цій проблемі заповнює літературознавиця Катерина Калинич. У дисертаційній роботі «Метажанрові параметри університетського роману» дослідниця розглядає міжвидові, міжжанрові і міжмистецькі особливості університетського роману, наголошує на їхній повсякчасній видозміні, жанровій дифузії й кваліфікує такі твори як явище метажанру. Такий текстуальний конструкт, вважає вона, є цілком придатним для висвітлення культурно-політичних, суспільно-психологічних, гендерних, особистісних виявів навчально-виховного процесу окремо взятої епохи.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, сформульовані у дисертації Катерини Калинич, аргументовані достатньо повно, висвітлені на належному науковому рівні. Матеріали розділів викладені відповідно до заявленої мети і завдань, відповідають сутності об'єкта та предмета дослідження. Дисертантка запропонувала новаторське, цікаве й науково обґрунтоване потрактування обраної теми. У дисертації на належному професійному рівні вирішується проблема метажанрової інтерференції університетського роману в

українській та зарубіжній прозі нової, новітньої і сучасної доби. Теоретико-методологічну основу дисертації становлять праці зарубіжних і вітчизняних вчених із проблем жанрології, зокрема концептуальних аспектів метажанру. Використано дослідження, у яких університетська проза розглядається із позицій жанрової дифузії із творами історичного, (квазі-)автобіографічного, сімейного, детективного, фентезійного спрямування.

Робота виконана за допомогою належно підбраного й науково обґрунтованого методологічного інструментарію: до аналізу залучено культурно-історичний, рецептивний, біографічний, структурний, наратологічний, імагологічний, інтертекстуальний та інтермедіальний методи аналізу літературного твору. Методологічні підходи в дослідженні поетики університетського роману цілком зреалізовані.

Композиційна цілісність дослідження Катерини Калинич виявляється у належному структуруванні роботи. У ній зауважуємо логіку наукового пошуку, послідовність вирішення заявлених завдань. Структура дисертації продиктована підпорядкованістю літературного матеріалу вирішенню конкретних, важливих для його характеристики завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У *Вступі* обґрунтовується актуальність теми, ступінь її опрацювання в українському і зарубіжному літературознавстві, визначаються мета й завдання дослідження, розкривається його наукова новизна, теоретична і практична цінність. Подаються відомості про методи та структуру дисертаційної роботи, визначено особистий внесок дисертантки в осягнення заявленої проблеми, зазначено шляхи її апробації.

У першому розділі *«Університетський роман у теоретико-методологічному та історико-літературному дискурсах»* визначено й охарактеризовано теоретичні засади і методологічні стратегії університетського роману у площині метажанрових експериментів. Катерина Калинич достатньо повно аналізує основні праці з цієї проблеми, обґрунтовує процес інтеграції наукових ідей своїх попередників у власне

дослідження. Йдеться про еволюцію жанру університетського роману, особливості його зародження і побутування, реалізацію у різних національних літературах. *Campus novel* здобувачка розглядає як складну метажанрову конструкцію, схильну до повсякчасних видозмін. У роботі розглядаються жанрологічні маркери, які визначають тематичні особливості такого прозописьма. Йдеться про інтерполяцію особистісного й викладацького досвіду, що виявляється у жанрових новотворах історичної, соціально-психологічної, біографічної, фентезійної проблематики. Катерина Калинич визначає жанроутворюючі маркери цього метажанру, куди зараховує вишівський топос, викладацьку і студентську персоносферу, усталені наративні стратегії, університетський хронотоп та авторський ідіостиль.

Другий розділ «*Метажанрова еволюція університетського роману*» присвячений дослідженню жанрової природи університетського роману в зарубіжній літературі. Катерина Калинич контамінує метадискурсивну концепцію *campus novel*, аналізуючи твори Р. Мерля «За склом», Дж. Вільямса «Стоунер», З. Сміт «Про красу» та Г. Мартінеса «Оксфордські вбивства». Дисертантка зосереджує увагу на міжжанровому синтезі зарубіжного університетського роману, розкриває його повсякчасні жанрові видозміни й модифікації. За її спостереженнями, університетський роман «завдяки збереженню свого тематично поліваріантного жанрового ядра з характерними жанротворчими ознаками адаптується до нового метажанрового формату» (с. 140). Роман Р. Мерля «За склом» виразно поєднує ознаки університетського та історичного романів, що свідчить про проблемно-тематичну метажанрову практику. Твір Дж. Вільямса «Стоунер» представлений у внутрішньовидовій єдності з (квазі-)біографічним романом. Як різновид у структурі метажанру авторка розглядає художній детектив. Йдеться зокрема про роман З. Сміт «Про красу», де особливо виразними є жанрові ознаки *campus novel* та сімейного роману. В аналізі «Оксфордських вбивств» Г. Мартінеса прояви детективу як метажанру охарактеризовано крізь призму детективного сюжету роману, в якому відобразились реалії

університетського академічного середовища. За спостереженнями Катерини Калинич, *campus novel* помітно еволюціонує, постійно зазнає жанрових трансформацій і видозмін. Одночасно ознаками його сталості варто вважати традиційні атрибутиви – топос, персоносферу, іронію, проблематику.

Третій розділ дисертаційної роботи – «*Університетський роман в українській літературі*». Серед розмаїття вітчизняної прози до жанрів *campus novel* К. Калинич зараховує «Хмари» І. Нечуя-Левицького, «Факультет» Д. Березіної, «Крук та Чорний метелик. Голос давніх сновидінь» О. Мігель. Такі твори ще не набули наскрізної наукової уваги, українські дослідники вдаються лише до пунктирного висвітлення цієї проблеми. Жанрову поліморфність роману «Хмари» авторка вбачає у нашаруванні в його структурі соціально-історичних питань, що накладаються на проблеми генераційного, виховного, навчального змісту. Жанровий еkleктизм роману «Факультет», вважає дослідниця, виникає внаслідок інтегрування у одне художнє ціле університетського, романтичного та соціально-психологічного дискурсів. Роман О. Мігель «Крук та Чорний Метелик. Голос давніх сновидінь» дисертантка характеризує як метажанр фентезі, проявляє його контамінацію з університетським романом, номінує його як фентезійний університетський. Катерина Калинич стверджує: в українському письменстві жанр університетського роману, «використовуючи метажанрові параметри, продовжує розвиватися і пристосовуватися до сучасного літературного контексту» (с. 206), що свідчить про тематичне, видове, жанрове збагачення національної літератури.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

У дисертаційній роботі вперше на належному дослідницькому рівні проаналізовано проблемні питання метажанру університетського роману в українській та зарубіжній прозі XIX–XXI ст. Простежено витoki, еволюцію, побутування жанру, особливості його генологічної модифікації в синтезі з маркерами історичного, (квазі-)автобіографічного, сімейного, детективного, соціально-психологічного, фентезійного романів. Вперше визначено

жанрово-стильові ознаки університетського роману, композиційні та тематичні особливості літератури такого зразка. Дисертація Катерини Калинич сприймається як новий, свіжий погляд на проблеми поетики університетського роману з належно сформульованими узагальненнями і висновками.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Ключові положення й результати дослідження достатньо повно висвітлені й апробовані в одинадцяти публікаціях різного рівня. За матеріалами дисертації здійснено шість публікацій у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України із присвоєнням категорії «Б». Катерина Калинич здійснила три публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, дві – у матеріалах, в яких додатково відображені результати дослідження. Одна із додаткових публікацій вийшла друком закордоном у періодичному науковому виданні держави, яка входить до організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу (Республіка Польща). Усі публікації за результатами дисертації літературознавиця виконала одноосібно.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Основні положення дисертаційної роботи Катерини Калинич можуть мати практичне застосування для подальшого вивчення університетського роману як метажанрового явища української прози. Матеріали та висновки роботи сприятимуть також розробленню теоретичних і практичних курсів зі вступу до літературознавства, теорії літератури, історії української літератури, програм вибіркових дисциплін, зорієнтованих на вивчення проблем поетики університетського роману та інших синтетичних жанрів. Матеріали дисертаційної роботи послугують в укладанні підручників і посібників, написанні студентських кваліфікаційних робіт.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Відаючи належне науковій праці Катерини Калинич, укажемо на аспекти, що вимагають, на наш погляд, пильнішої уваги:

1. На нашу думку, логічно і вмотивовано було б розглядати метажанр університетського роману у єдиній контекстуальній площині, здійснивши порівняльний аналіз творів української і зарубіжної літератури, зосередивши увагу на тематиці, проблематиці, жанрових видозмінах, композиції.

2. Витоки *campus novel* в зарубіжній літературі авторка віднаходить у творчості середньовічних вагантів, натомість про зародки університетської творчості в давній українській літературі у роботі не йдеться. Цілком доречно було б простежити зв'язок вітчизняного університетського роману із творчістю П. Поповича-Гученського та мандрівних дяків-пиворізів.

3. На окремих етапах дисертаційної роботи спостерігаємо переповідання змісту твору (с. 90–92, 102–104) без належного літературознавчого аналізу, відсутні тут і метажанрові характеристики тексту, що інтерпретується.

4. У висновках варто було в узагальненому вигляді повніше розкрити найхарактерніші особливості поетики університетського роману, зокрема з'ясувати спільні і відмінні риси у творенні цього метажанру в українській і зарубіжній літературі, визначити вплив хронотопу на особливості з'яви таких творів.

Після аналізу тексту дисертації офіційним опонентом відзначається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

7. Загальна оцінка дисертації.

Дисертаційна робота «Метажанрові параметри університетського роману» відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р.), а її авторка **Калинич Катерина Федорівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

**Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри історії
української літератури
та компаративістики
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка**

Олег РАРИЦЬКИЙ

